

FRAZEOLIZMI OKO RIJEČI KRAJ/KONAC U RAZLIČITIM JEZICIMA

Kad uspoređujemo frazeologiju dvaju ili nekoliko jezika, postupak je svakako kompliciraniji nego kad proučavamo frazeologiju samo jednog jezika: istraživanju različitih karakteristika frazeologizama u svakome od tih jezika posebno dodaje se još i usporedba sličnosti i razlika u njihovu sastavu, podrijetlu, značenju i stilističkoj vrijednosti.

Da bih mogla ustanoviti koliko je to moguće ostvariti, odlučila sam usporediti frazeologizme grupirane oko jedne osnovne riječi u hrvatskom književnom jeziku s adekvatnim riječima u (idući abecednim redom) engleskom, francuskom, njemačkom, ruskom i talijanskom jeziku.

Prvotna ideja da za osnovnu riječ uzmem jednu od onih koje ulaze u sastav mnogih frazeologizama (npr. *glava, oko, ruka, dobar, činiti*) nije se pokazala ostvarljivom za mogući opseg ovakvog članka: te su riječi formirale tako mnogo frazeologizama, u njima su nosioci svakog pojedinog jezika dali toliko maha svojoj mašti i razvili tako mnogo različitih značenja da bi nas uspoređivanje predaleko odvelo. Izbor je tako pao na riječi *kraj/konac* u hrv. i odgovarajućima: engl. *end*, fr. *fin*, njem. *Ende*, rus. *конец*, tal. *fine*, oko kojih se razvio umjeren, ne prevelik broj frazeologizama, a mi ćemo uzeti one u kojima osnovna riječ ima vremensko značenja ('svršetak').

Poći ćemo, dakle, od onih frazeologizma koji su najjednostavniji po obliku i po značenju, najmanje obojeni stilistički, a susreću se u svim ili u gotovo svim navedenim jezicima.

Najjednostavniji su oni koji se sastoje od prijedloga i imenice (tip *na kraju/na koncu*), upotrebljavaju se u svim spomenutim jezicima, pa su se u nekima od njih i adverbijalizirali, tako da se paralelno upotrebljava i frazeologizam i adverb. Tako susrećemo: hrv. *na kraju/na koncu*, engl. *in the end*, fr. *à la fin* (i prilog *enfin*), njem. *am Ende*, rus. *с конце* (i prilog *наконец*), tal. *alla fine* (i prilozi *infine, alfine*). Ti frazeologizmi ušli su i u sastav poslovice, npr. engl. *In the end things will mend* i fr. *Tant va la cruche à l'eau qu'à la fin elle se casse/se brise*.

Frazeologizmi toga tipa (ali ne i njihovi adverbijalni oblici) mogu imati uza se kao dopunu imenicu, najčešće u genitivu, odnosno s adekvatnim prijedlogom, npr. hrv. *na kraju/na koncu rata*, engl. *in/at the end of the war*, fr. *à la fin de la guerre*, njem. *am Ende des Krieges*, rus. *с конце войны*, tal. *alla fine della guerra*.

Često se na mjestu takve imenice ponavlja ista imenica u jedini ili u množini i takvim ponavljanjem frazeologizam postaje afektivniji: hrv. *na kraju krajeva*, na *koncu konca*, na *koncu konaca*, fr. *à la fin des fins*, rus. *с конце концов*, tal. *alla fine delle fini, in fin dei fini, alla fin fine*.

Umjesto ponavljanja može se osnovna riječ dopuniti kakvom drugom riječju koja joj ističe značenje, pa se afektivnost frazeologizma i na taj način pojačava. U hrv., na primjer, tu ulogu preuzima sinonim — *na kraju konca, na koncu krajeva, nakraj konca*, u drugim jezicima to su razni pridjevi ili

imenice, npr. fr. *en fin finale, en dernière fin, en fin de compte*, njem. *letzten Endes, zum guten Ende*, tal. *alla <per> fatta fine, alla <per> fine fatta, in fin/ alla fine dei conti*.

Oznaka svršetka često se povezuje s oznakom početka, čime se određuje ukupno vrijeme nekog trajanja između te dvije krajnje točke: hrv. *od početka do kraja*, engl. *from the beginning to the end*, fr. *du commencement à la fin*, njem. *von Anfang bis <zu> Ende*, rus. *от начала <у> до конца*, tal. *dal principio <fino> alla fine*.

U okviru vremenskog značenja kraja (svršetka) susrećemo u svim jezicima glagolske skupove koji takav kraj radnje označuju ili s gledišta nosioca radnje (tip *privesti što kraju*) ili s gledišta same radnje (tip *primicati se kraju*). U prvom od spomenutih tipova možemo navesti hrv. *dovesti/privesti što kraju, učiniti kraj čemu/s čim* (ovdje se ne susreće sinonim *konac*), engl. *to make an end of something, to put an end to something, to bring/to lead something to an end*, fr. *conduire quelque chose à sa fin, mettre fin à quelque chose*, njem. *mit etwas zu Ende kommen, mit etwas ein Ende machen, etwas zu Ende führen/bringen*, rus. *положить конец чему, довести до конца что*, tal. *condurre/ menare/mettere a fine qualche cosa, mettere/porre fine a qualche cosa, essere alla fine di qualche cosa*.

U drugom spomenutom tipu susrećemo u hrv. *ići/dolaziti/primicati se/približavati se kraju* (usp. i *narodski ide konac kraju*), engl. *to come to an end, to have/to take an end*, fr. *prendre fin, avoir une fin, être sur sa fin, courir à la/sa fin, tendre à sa fin*, njem. *am/zu Ende sein, zu Ende gehen, ein Ende nehmen, ein Ende haben*, rus. *прийти/удти/приходить/приближаться к концу*, tal. *essere/avvicinarsi/venire alla fine, andare verso la fine*.

Suprotno dosad spomenutim frazeologizmima u kojima se označuje završetak čega ima i takvih koji negiraju završetak, odnosno označuju neograničenost trajanja (ili neograničenost količine, osobine i dr.). Takvi su u hrv. *bez kraja <i konca>, bez konca <i kraja>, nemati kraja <ni konca>, nemati konca <ni kraja>, do konca konaca*, engl. *no end <of>, without end*, crkv. *world without end, to the end of time*, fr. *sans fin, n'avoir pas de fin*, njem. *ohne Ende <sein>, kein Ende haben*, rus. *без конца, конца-краю/конца и краю нет/не видно/не видать*, tal. *senza fine, non avere <mai> fine, non avere nè principio nè fine*.

Postoje izričaji i za oznaku početne faze završetka čega: hrv. *početak kraja*, engl. *beginning of the end*, fr. *le commencement de la fin*, njem. *der Anfang vom Ende*, rus. *начало конца*, tal. *principio della fine*.

Svršetak trajanja može se odnositi i na svršetak života, pa riječi tipa *kraj/konac* mogu označivati i smrt; oko toga značenja nastaju i frazeologizmi kao hrv. *bio je blizu kraja/kraju, to mu je bio kraj*, engl. *one's latter end, to be near one's end, zast. to take one's end, to come to an untimely end, to be the end of somebody/somebody's end*, fr. *tenir/toucher/tirer à la/sa fin, faire une belle/bonne/triste/mauvaise fin*, poslovice *Telle vie, telle fin*, i *De bonne vie bonne fin <de bonne terre bon pépin>*, njem. *sein Ende finden, ein frühes/trauriges/vorzeitiges/unerwartetes Ende finden, es geht mit jemandem zu Ende*, rus. *конец, пришёл кому, тут ему и конец пришёл, найти конец; vulg. отдавать концы*, tal. *fare/avere una buona/bella/cattiva/brutta/mala fine, venire a fine, mettere a fine*.

U pohvalu dobrog završetka rada nastale su, kao prijevod ili prerada latinske poslovice *Finis coronat opus*, i u navedenim jezicima slične poslovice,

npr. u hrv. *Konac djelo krasi*, engl. *The end crowns the work*, fr. *La fin loue l'ouvrier/l'oeuvre*, rus. *конец — (всему) делу венеч, конец венчает/красит дело*, tal. *La fine loda/corona l'opera*. Njemačka poslovice *Ende gut — alles gut* ima i drugi oblik i drugu poruku (usp. hrv. *Sve je dobro što se dobro svrši*).

Za razliku od poslovice, koje izražavaju narodnu mudrost i svoju pouku izriču obično ozbiljno, neki izričaji daju slične sadržaje u razgovornom, često šaljivom, laganom tonu. Tako se radost zbog završetka nečega izriče frazeologizmima koji često imaju karakter uzvičene rečenice, npr. hrv. *i kraj!*, fr. *(et c'est) la fin des haricots!*, engl. *(and) there's an end (of it)!*, njem. *(das ist) das Ende vom Liede*, rus. *u delu konceu!, u delo s koncom.*

Za *kraj/konac/svršetak svijeta* imamo izraze fr. *fin du monde*, rus. *конец света*, tal. *la fine del mondo* (i u prenesenom značenju, često i kao složenica *finimondo*); no s njima interferiraju frazeologizmi slični po sastavu, a različiti po značenju koje nije vremensko nego mjesno ('vrlo daleko', 'bogu iza leđa') npr. hrv. *na kraj svijeta* (ovdje bez sinonima *konac* i *svršetak*), engl. *at/to the ends of the earth, at/to the world's end*, njem. *am/bis ans Ende der Welt*, rus. *на край/краю света*, tal. *a fine terra*, prema latinskom obrascu *terrae finis*.

Time uglavnom završavaju vremenska značenja frazeologizama s osnovnim riječima tipa *kraj/konac* koja nalazimo, više ili manje paralelno, u navedenim jezicima. Frazeologizmi s drugim značenjima ostat će izvan okvira ovog članka. Neka su od tih značenja, da ih samo usput spomenemo, 'krajnji dio čega' (*batina s dva kraja, izvući tanji/deblji kraj*), 'pravac' (*na sve kraje, na oba kraja*), 'cilj' (u hrv. toga značenja nema uz riječi *kraj/konac* — usp. engl. *the end justifies the means*) i dr.

Na kraju navodimo frazeologizme iz pojedinih jezika koji imaju osnovno vremensko značenje oko riječi tipa *kraj/konac* i šire opće značenje, a ne susreću se u drugim jezicima. Tako u hrv. s kraja početi (npr. *govoriti*), od kraja do konca, naći čemu kraja i konca, ići do kraja, izići s kim na kraj; engl. *to be at the end of ones means/resources, 'isrpsti sva sredstva' ao be at the end of one's tether* 'biti na kraju snaga', *(to fight) to the bitter end* 'boriti se do kraja', *no end of a fellow* 'divan momak', *to have no end of a time* 'divno provoditi vrijeme'; fr. *mot de la fin* 'duhovita, izražajna riječ na kraju (govora i sl.)', *coup de poing de la fin* 'efektan završetak', *fin de siècle* 'svršetak stoljeća' (umj.; često neprevedeno i u drugim jezicima), *c'est la chanson de Ricochet dont on ne voit pas la fin* 'to je stara pjesma', 'to se ponavlja uvijek od početka', i nekoliko terminoloških frazeologizama: *fin de non-recevoir* (jur.) 'odbijena tužba', *fin courant* 'kraj tekućeg mjeseca', *fin de série* 'jeftina rasprodaja'; njem. *ich bin mit meiner Beherrschung am Ende* 'ne mogu više vladati sobom', *meine Geduld ist nun zu Ende* 'mojem strpljenju je došao kraj', *er findet kein Ende* 'nikako neće da ode, samo govori bez kraja', *das ist vor seinem Ende* 'što mu bi? tko bi to od njega očekivao?', *er ist mit seinem Latein am Ende* 'došao je u čor-sokak, nema više kamo, iscrpio je sva sredstva'; tal. *buona fine (e buon principio)!* — 'dobar svršetak, još bolji početak' (čestitka na Staru godinu) i dva neologizma — *fine mese* (trg.) 'likvidacija (isporuka itd.) krajem mjeseca', *fine settimana* 'kraj tjedna' (kalk prema engl. *week end*).

LITERATURA:

- Rječnik hrvatskosrpskoga književnog jezika, Matica Hrvatska — Matica Srpska, Zagreb — Novi Sad 1967, »Zora«
- R. Filipović i dr., Englesko-hrvatski rječnik, »Zora« Zagreb 1955.
- M. Drvodelić, Englesko-hrvatsko-srpski rječnik, »Školska knjiga«, Zagreb 1962.
- A. В. Кунина, Англо-русский фразеологический словарь, Изд. »Советская энциклопедия«, Москва 1967.
- Adamović, Francusko-hrvatski rječnik, St. Kugli, Zagreb 1924.
- Фразеологический словарь русского языка, под редакцией А. И. Молоткова, Москва 1967.
- Французско-русский фразеологический словарь, под редакцией Я. И. Рецкера, Государственное издательство иностранных и национальных словарей, Москва 1963.
- B. Grujić, Standardni rječnik francusko-hrvatskosrpski i srpskohrvatsko-francuski, »Obod«, Cetinje 1965.
- B. Grujić i J. Zidar, Standardni rečnik nemačko-srpskohrvatski i srpskohrvatsko-nemački, »Obod«, Cetinje 1973, 17. izdanje
- Немецко-русский фразеологический словарь, под ред. Малиге-Клаппенбах и К. Агрикола, Москва 1975.
- F. Poljanec i S. M. Madatova-Poljanec, Rusko-hrvatski rječnik, III izdanje, »Školska knjiga«, Zagreb 1973.
- В. Даль, Толковый словарь живого великорусского языка, Государственное издательство иностранных и национальных словарей, Москва 1955.
- Толковый словарь русского языка, под редакцией Д. Н. Ушакова, Огиз, Москва 1935.
- N. Zingarelli, Vocabolario della lingua italiana, settima edizione, N. Zanichelli editore, Bologna 1950.
- E. De Felice — A. Lupo, Dizionario della lingua e della civiltà italiana contemporanea, Palumbo 1974.
- M. Deanović, Talijansko-hrvatski rječnik, St. Kugli, Zagreb 1942.
- M. Deanović—J. Jernej, Hrvatskosrpsko-talijanski rječnik, II izdanje, »Školska knjiga«, Zagreb 1963.

Miho Skljarov

FUNKCIONALNE JEDINICE

Jedan od osnovnih problema u nastavi stranih jezika je još uvijek odnos teorije i prakse. Pod teorijom se obično razumijeva upoznavanje učenika s teoretskim znanjem iz oblasti jezika — fonetskim, fonološkim, morfološkim, sintaksnim, jdenom riječju, s jezičnim sustavom stranog jezika, a pod praksom — praktično vladanje učenika stranim jezikom. Suvremena metodika nastave stranih jezika postavlja taj problem nešto drukčije i govori o teoretskom upoznavanju učenika s funkcioniranjem jezičnog sustava i o praktičnom upoznavanju učenika s funkcioniranjem jezičnog sustava, tj. o usvajanju govora na stranom jeziku, koje se bazira na postupnom usvajanju jezičnog sustava.